

Anton Jurovský

Životnou cestou

Spomienky psychológa

EUROPA

Anton Jurovský

Životnou cestou

Spomienky psychológa

ZVÄZOK VII.

Rodn

Bežné číslo	Doba zápisu (deň, mesiac, rok)	Doba narodenia (deň, mesiac, rok)	Meno dieťaťa, pohlavie, náboženstvo	Meno a priezvisko (postavenie)
39	29. marca 1908. Tisícdeväťsto osem.	26. dvojité siesteho	Anton chlapec r. kat.	Juraj Wajsz robotník Anna G. Mlynár č. 26

Dodatočné zápisy. Opravy.

Priezvisko otca nie je Wajsz Negl, ale správne je, „Weis Negl“, vek otca nie je 36, „ale 34“ a vek matky nie je 35, ale „33“ rokov/okresný úrad Banská Bystrica č.ad.18.047/1928./18.januára 1929.

Vladár n.matrikár

Svedčím

Banská

V

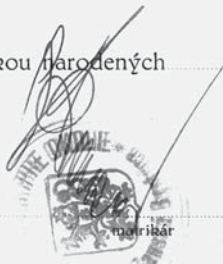
ý list.

Zem: *Slovensko*
 Okres: *Banská-Bystrica*

meno, zamestnanie a bydlisko	Náboženstvo	Vek	Miesto narodenia, keď matka neporodila v svojom bydlisku	Prípadné poznámky pred podpisom. — Podpisy
<i>rodíčov</i>				
<i>Wojtek Negl p. kat.</i>		<i>36.</i>	<i>↳</i>	<i>v. r. pro apisy</i>
<i>Daubnerová p. kat.</i>		<i>35.</i>		
<i>anka</i>				

...odné znenie zaznam...
 ...va sa v smysle r...
 ...denia poslovenč...
 , že sa tento výťah ^{deševne} _{obsažne} srovnáva s matrikou narodených
B-Bystr matričného obvodu.

Banská-Bystr -8. VII. 1937

136/57 kč. 3

(Číslo vzoru 5. m. ú.)

Anton Jurovský: Životnou cestou – Spomienky psychológa

Copyright © Marcela Plítková - Jurovská 2009

Návrh prebalu a grafická úprava © Martin Vrabec, 2009

Layout © Bee and Honey (www.beeandhoney.sk) 2009

Prvé vydanie

Ako siedmy zväzok edície Auris vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2009

www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-89111-52-7

A. J. ...

PREDHOVOR

Musím sa s celou skromnosťou priznať, že myšlienka napísať svoj vlastný životopis nepochádza odo mňa. Opätovne mi ju pripomínali moji mladí spolupracovníci, až napokon mi ju s celou vážnosťou predložil redaktor Vydavateľstva Slovenský spisovateľ Ján Medved'.

Do jej realizácie som sa pustil najprv len skusmo, až postupne som objavoval, že takýto druh práce má v sebe niečo užitočné. Predovšetkým pre mňa ako autora a nositeľa životopisu je akoby celoživotným spytovaním si svedomia a aspoň čiastočne aj vyhodnotením vlastného života, posúdením jeho priebehu, ba i zhodnotením vlastných počinov, čo všetko je u sedemdesiatročného človeka vari celkom na mieste. Je nesporné, že v tomto bode biografická literatúra má najväčší význam práve pre jej autorov.

Ale pozor! Ani jeden život sa neodohráva v ľudoprázdne, ani jeden „vlastný životopis“ nie je len vecou svojho autora. Odohral sa predsa v bytostnom zapojení svojho autora na celý rad ľudí, na ich zariadenia v konkrétnych podmienkach ľudskej spoločnosti, ktoré sa priamo uplatňovali v živote pisateľa. A tak vlastný životopis nikdy nemôže byť len obrazom pisateľa, ale vždy raz miernejšie a sotva znateľne, inokedy veľmi dôrazne je opisom tých spoločenských pomerov, v ktorých sa odohráva.

Z povahy veci vyplýva, že spoločenské pomery nie sú azda len náhodným miestom, v ktorom život jednotlivca prebieha, ani len viac-menej zaujímavou skutočnosťou, ktorá by bola len akýmsi náhodným „javiskom“, na ktorom sa život jednotlivca odohráva. Sú naozajstnou neúprosnou skutočnosťou, ktorá na individuum pôsobí storakými podnetmi po celý jeho život. Obsah jeho života je vlastne daný tým, ako si dokázal na svojej životnej ceste podnety svojho spoločenského prostredia „povšimnúť“ a svojím konaním sa s nimi vyrovnávať“.

A tak vlastný životopis nikdy nie je opisom vonkajších udalostí zo života pisateľa, ale hlavne prehliadkou toho, čo jedinec dokázal vo svojich sociálnych podmienkach vyanalizovať pre seba ako vhodný podnet ku konaniu, ako daný podnet zo sociálneho okolia v sebe spracoval a ako „sociálnym podnetom“ vyvolané konanie dokázal využiť tak pre svoje posilnenie ako i pre nerušený chod spoločenského diania.

Tento individuálny vývinový proces je v princípe u každého jednotlivca inakší. Napriek tomu má mnoho porovnateľných

aspektov medzi rozličnými ľuďmi. Tak je možné i zo života iných ľudí vybrať si paralely na porovnanie, identifikovať prípady na napodobovanie alebo odmietanie. Vďaka týmto skutočnostiam životopisy cudzích a nám prípadne i vzdialených ľudí môžu byť nielen zaujímavé, ale aj poučné, najmä ak ide o ľudí vynikajúcich, o ľudí z nezvyklého životného prostredia a s nezvyklými životnými osudmi i výkonmi.

Hoci sa pri svojom sebaspytovaní nedokážem zaradiť ani do jednej uvedenej kategórie, predsa si len myslím, že v mojom živote sa aspoň čiastočne uplatnili uvedené predpoklady a že v ňom čitateľ nájde aj všeličo zaujímavé a poučné. Nemyslím tým len na seba, ale mierim na historické epochy, ktorými som na svojej životnej ceste prechádzal.

Pri realizácii tohto zámeru sa musím zmieniť aj o technike svojej práce. Môj zdravotný stav sa medzičasom zhoršil natoľko, že som už nedokázal písať na stroji dlhšie partie sám. Na moje šťastie prišla mi na pomoc moja manželka, ktorá dokázala na môj diktát napísať celú prácu na stroji. Bez tejto jej pomoci, ale i bez tej, ktorú venovala príprave rukopisu do tlače a jeho vystrojeniu patričnými náležitosťami, by bola mohla zostať táto moja práca nanajvýš torzom.

Bratislava v marci 1983

Anton Jurovský

I. RODISKO

1. Poloha

Na svet som prišiel v malej dedinke Ulmanke (dnes Uľanke). – Ba pardón! Nemal by som ju vari uvádzať ako malú dedinku, pretože už niekoľko rokov je súčasťou voľakedy i teraz „pyšnej“ Banskej Bystrice. Samotná dedina bola však vtedy – a je aj teraz – malá a vcelku bezvýznamná. Svedčia o tom už ťažkosti s jej pomenovaním. V najstarších písomných dokladoch, ktoré o nej poznáme z XV. storočia, sa uvádza jednak ako Ullmann, alebo i ako Ulaanstorff.*

Pomenovanie si všimol aj Ján Kollár, ktorý ako študent roku 1812 tade prechádzal z Mošoviec do Banskej Bystrice. Meno Ulmanka odvádza od ulmu, t. j. nemeckého pomenovania stromu brest, ktorý v tých časoch tam videl rásť. Na mohutný brest sa zo svojich chlapčenských čias pamätám aj ja; rástol zhruba uprostred dediny na ľavom brehu potoka, hneď pozdola betónového mosta. Odstránili ho až v tridsiatych rokoch, keď si Jozef Buček na tom mieste postavil poschodový dom i s obchodom a hostincom.

Úradne dedina niesla meno Ulmanka už od r. 1773, alebo i Ulmánka (v r. 1908). V rokoch 1886 – 1913 jej úradný pomaďarčený názov znel Olmányfalva; od r. 1918 zase Ulmanka. Terajšie meno Uľanka pochádza až z roku 1948. Hoci nemá nijaké etymologické značenie predsa je pre slovenskú výslovnosť ľahšie. Roku 1910 mala podľa úradných štatistík 499 „slovensky hovoriacich obyvateľov“.

Hoci nie menom, predsa naša obec má významné postavenie aspoň podľa zemepisnej polohy. Na štátnej hradskej, vedúcej

* Mój priateľ, univ. prof. Alexander Húščava, našiel o tom dva doklady. Jedným z nich je listina kráľa Vladislava z 1. decembra 1496 (v archíve rodiny Révayovej, uloženom v Archíve Národného múzea v Martine). V tejto listine kráľ Vladislav potvrdzuje a odpisuje listinu Ostrihomskej kapituly z 15. marca 1466, v ktorej Ostrihomská kapitula vyhlasuje, že Štefan Jung z Banskej Bystrice predal Jánovi Thurzovi z Laku za 6,200 zlatých svoje majetky, totižto dom Karolov v Banskej Bystrici, Podlavice (Podlawitz), Riečku (Retzka), Ulmanku (Ulmann), Majer (Mairhoff), polovicu dediny Jakub (S. Jacob), Kyncelovú (Heytzmann), Kúpel, vlastnícke právo k Nemocnici sv. Alžbety v Banskej Bystrici a bane (Newstollen a Eribstollen).

Iná listina z 28. septembra 1469, Buda, hovorí, že Matej, kráľ uhorský, oslobodzuje Jána Ernesta od platenia 100 zlatých, ktoré má platiť ako daň od domu a bani v Banskej Bystrici a z majetkov Majer (Obermairhoff), Podlavice (Podlawytsa Superior et Inferior), Riečka (Rechko), Ulmanka (Vlanstorff), Sv. Jakub a Thothfalw.

z Banskej Bystrice na sever, je po Kostiviarskej a Jakube tretou obcou ležiacou na siedmom kilometri od mesta. Hradská vedie popri rieke Bystrici, v úzkom údolí, do ktorého z východnej strany padajú strmé svahy Nízkych Tatier a zo západnej takisto strmé svahy Veľkej Fatry. Dedina leží na najširšom rovnom mieste celej doliny. Riečka Bystrica, valiaca sa dolu dedinou severo-južným smerom, a popri nej štátna hradská pretínajú obec na dve polovice. Popri ceste sa tiahne rad domov, medzi ktorými ešte za môjho detstva bolo mnoho aj drevených, no teraz už napospol nových s kvetinovými záhradkami a bráničkami do dvorov. Za domami sú záhrady s ovocnými stromami. Ešte ďalej za nimi je Záhumnie so starostlivo obrobenými švíkmi roličiek, ostredkov, a ešte ďalej za nimi strmé svahy lúčok (zvaných kopanice) a nad nimi sýtozelené, tiež veľmi strmé lúky, na ktorých sa po skosení trávy, teda už do prostred leta pásavali kravy, ktoré zdola vyzerali ako papierové figúrky poprilliepané na zelenú stráň. A nad tým všetkým, pochopiteľne veľmi príkre, husto zalesnené, až do tisícmetrovej výšky čnejúce vrchy, ktoré dedinu obkolesujú zo všetkých strán. Na juhu sú to výbežky Baranova a Pánskeho dielu, od východu Banické lúky a náš „miestny štít“ Kochuľa, od severu statný Končitý vrch, výbežky Japeňa a Košiar. Od západu veľmi prudké stráne Ostrého vrchu vrúbia riečku Bystricu z jej pravej strany až po Banskú Bystricu, kde sa vlieva do Hrona.

Horské svahy predeľujú doliny a dolinky. V každej vedie cesta, furmanský závoz alebo aspoň chodník. V každej si hudie svoju večnú pieseň potok, potôčik, alebo čo len jarček. Čarovný žblnkot potokov, bystrín a jarčekov v našich dolinách, od mojej mladosti až dosiaľ, ma natoľko uchvacoval, že som – podľa vzoru cudzích krajín – pre Slovensko, alebo aspoň pre môj rodný kraj, navrhoval prívlastok Zem spievajúcich vôd. Verejne som to však nikdy neuplatnil.

V nižších polohách nájdete takú bohatú vegetáciu listnatých stromov, najmä bukov, javorov a jaseňov, ako sotva niekde inde na Slovensku. No a jedle (po našom „haštry“) rastú také, že im vari aj vo svetovom meradle sotva nájdete páru. Lúčiny, vyslovene hospodárske lúky, sa kosili tak u nás, ako i v katastroch susedných obcí, aj v najväčších výškach a strminách, takže pri chôdzi ste mali dojem, že sa pohybujete po najfajnejšom anglickom parku.

Ak sa pri týchto zemepisných znakoch svojho rodiska pristavujem, nie je to náhoda. Svoju dedinu s jej vsadením do prírody som si v plnej kráse uvedomil až ako vysokoškolák, keď som sa vracal z prvého dlhšieho študentského zájazdu po Európe. Cestoval

som raňajším vlakom z Banskej Bystrice domov. Bolo včasné septembrové ráno. Ľahké hmly sa rozprestierali nad údolím a vrcholky stromov sa už kúpali v prenikavom rannom slniečku. Pod nami údolie so spenenou riečkou a na šedivej ceste dva-tri konské záprahy s rebrinákmi, niekoľko postavičiek, zopár hlúčkov kráv idúcich na pašu. Tento zážitok ma presvedčil, že moje rodisko je naozaj pekné, ba že sa vyrovná i vo svete známym turistickým miestam v Alpách a Pyrenejach.

Od malička som veľa chodil po okolí a to nielen pracovať („chodiť na drevo“ alebo „zrábať seno“), ale aj s turistickým cieľom. Už ako osem-desaťročný chlapci sme sa „dohovorievali“ na jednodenné „výlety“ do prírody. Tradičný bol prvý výlet v roku na 1. mája, najčastejšie na náhorné lúčiny pod Ostrým vrchom (zvané Ravasky). Alebo na Pánsky diel, do bývalej banickej osady Piesky (zvanéj Zampärk), pod Veľký Šturec a podobne. Ako mládenci sme turistické trasy rozširovali i do vzdialenejších partií, najmä do Horného Harmanca, do doliny Túfnej, kde sme s pomocou sviečok prehliadali dve tamojšie jaskyne. (Ide o iné, ako neskoršie objavené jaskyne Izbice v Harmanci.) Takmer každé leto sme robili túry na najvyšší vrch v našom okolí, na Križnu, rozličnými prístupovými smermi, o niečo menej na Donovaly, Jelenskú skalú, do Korytnice, na Prašivú a podobne.

Ako vysokoškoláka si ma kolegovia pre lásku a obdiv k zemepisným prednostiam svojho rodiska doťahovali, keď som im svoju dedinu opisoval, ako „najkrajšiu na svete“. Napokon som sa sem celý život rád vracal. Dosať nepoznám lepšie uvoľnenie ani lepšie podmienky na rozmýšľanie, ba ani na snenie, ako sadnúť si na pník nad potôčkom, sledovať penivé vlnky, poskakujúce zo skalky na skalku a započúvať sa do ich neúnavnej a pritom stále pestrej piesne.

Moje rodisko je zaujímavé aj ako zemepisný orientačný bod. Pri vstupe do našej kotliny, na dolnom konci dediny, doprava odbočuje cesta, ktorá popri Banskom potoku vedie do Španieľ Doliny v záreze strmej stráne pokrytej mohutným bukovým lesom. Na hornom konci dediny, takisto doprava, sa odráža „banický chodník“, ktorým v dávnych časoch chodili Uľančania pracovať do baní do Španeľ Doliny a po ktorom niekoľko generácií Špaňodolinčanov chodilo denne do roboty v Harmaneckej papierni vzdialenej od Uľanky na dva kilometre, prekonávajúc tak tristo-štyristometrové klesanie a také isté stúpanie po ceste domov.

Na hornom konci je rázcestie slávnych historických ciest. Prvá pravo vedie rovno a sever na Staré Hory, ďalej do Jelenca až pod

Veľký Šturec, cez ktorý až do konca päťdesiatych rokov viedla cesta síce veľmi romantickým priesmykom, ale veľmi ťažká s ostrými serpentínami, a potom dolu do Liptova cez Tri Revúce až do Ružomberka. Horský prechod cez Šturec bol ťažký aj pre furmanov, ale odohral svoju úlohu ešte aj v automobilovej doprave. Len po vojne postavili novú cestu, ktorá sa z Podšturca odráža na Motyčky, Jergaly až na Donovaly. Tu dosahuje vrchol (v 1000 m nad morom) a odtiaľ sa spúšťa dolu do Korytnice až do Ružomberka, aby tak spojila Banskú Bystricu s čarokrásnym Liptovom a Oravou, a stala sa jednou z najdôležitejších dopravných trás na Slovensku.

Spomeniem ešte jednu odbočku vpravo: asi pol kilometra pred Starými Horami vedie furmanská cesta v hlbokom záreze do strmého svahu a hustého lesa až na Piesky. Chôdza pešo trvá aj dve hodiny, ale odmena je jedinečná. Úchvatné hory a rúbaniská (po našom „báne“) a malá, len dva – tri domy počítajúca, už skoro opustená banícka osada a uprostred čistiny medzi kopami banskej hlušiny (u nás nazývané „hálne“) dve jazierka s čudesnou belasou tekutinou a vchod do banských chodieb, do „štolní“, odkiaľ tiež vyteká zelenobelasá voda. To je vari všetko, čo pre zrak zostalo z voľakedy slávnych medených baní v Španej Doline a na Starých Horách. Ešte za môjho detstva – niekedy ku koncu prvej svetovej vojny alebo po nej – boli pokusy z tejto „modrej skalice“ získavať meď. V Uľanke na starej stanici boli pripravené aj zariadenia na jej odosielanie. No časom všetko prestalo, i keď obnovené dolovanie v Španej Doline v sedemdesiatych rokoch zasiahlo až sem.

Ale vráťme sa na rázcestie do Uľanky. Keď zabočíme doľava, po moste nad mohutným a krištáľovo čistým Starohorským potokom, dostaneme sa na druhú veľkú hradskú, ktorá vedie do Harmanca Papierne, do dediny Dolného Harmanca, popri jaskyni Izbica do Horného Harmanca a dohora na Malý Šturec, potom dole cez Čremošné do Turčianskych Teplíc a do Martina. Keď sa v Hornom Harmanci pri odbočovaní na „novú cestu“ pozriete do doliny na zvyšok starej furmanskej cesty, ktorá jediná spájala po stáročia Zvolenskú stolicu s Turčianskou, vzdychnete si, čo sa museli furmani natrápiť, keď prevážali tovar z jednej stolice do druhej.

Asi tristo metrov od rázcestia, cez mostík ponad Bystricu (alebo ináč Harmanecký potok) a starú železničnú trať, vedie cesta do veľmi peknej prírodnej partie zvanej Harmanček. Cesta bola prv udržiavaná vo vzornom poriadku, posypaná červenkastým pieskom, takže vyslovene lákala na prechádzky, ale pred rokmi tu otvorili pieskovisko, ktoré dlhý čas zásobovalo novostavby v Banskej Bystrici

a ťažké nákladné autá toto čarovné miesto rozrýpali na nepoznanie.

Vchod do doliny je taký úzky, že sa ani nezdá, ako ním možno prejsť ďalej. Popri ceste tečie potôčik, ktorý na strmých miestach sa takmer podobá horskej riave. Miestami možno ešte v ňom vidieť zvyšky drevených žlabov, ktoré sa u nás volali „ryzne“. V jar-ných mesiacoch slúžili na splavovanie dreva do našej riečky a potom do Banskej Bystrice, kde ich vyťahovali z vody a pekne poukladali v tamojšom veľkosklade.

Po krátkom stúpaní sa dolinka Harmanček postupne rozširuje a asi po kilometri odbočuje dobre vychodený chodník z cesty do strmého svahu. Stúpa až na Riečanský diel a ďalej dole až do dediny Riečka v tajovskom údolí. Podobne ako banický chodník, aj tento vydáva obdivuhodné svedectvo o tom, akou cestou-necestou prichádzali ľudia z Riečky do práce v Harmaneckej papierni. Pri odchode z domu museli stúpať strmo do kopca asi 30 minút a na hrebeni sa spustiť strmo dole, až do harmaneckého údolia a potom asi kilometer po rovnej ceste do továrne. Pred pracovnou zmenou skoro ráno a večer po jej skončení, často za tmy, či v lete, či v zime, či v daždi, či v snehu, či v štipľavej fujavici, či v slnečnej páľave, denne vyše hodiny chôdze cez horský hrebeň do roboty a potom zase domov. Až autobusová doprava vyslobodila Riečanov, rovnako ako Špaňodolinčanov od tohto každodenného putovania.

Od Uľanky smerom na juh vedie do Banskej Bystrice široká cesta, ktorá kaskádou obchádza bývalé predmestie Hámor a Jušták, a napája sa na autocestu (dnes takmer autostrádu) do Zvolena. Stará cesta plynule vyústila do predmestia Hámor, ktorý je zvyškom starého medeného hámru, a odtiaľ Lazovnou ulicou rovno do stredu mesta na Hlavné námestie.

Naša obec, aj keď nemala v ničom výsadné postavenie, predsa bola a dosiaľ je dôležitým orientačným bodom vsadeným doslova do lona horskej prírody, no súčasne napojeným na významné komunikácie a najmä na mesto Banská Bystrica. Obe tieto skutočnosti ovplyvňovali a dosiaľ ovplyvňujú jej obyvateľov a pochopiteľne ovplyvňovali aj moju životnú cestu od narodenia až do staroby.

2. Obyvateľstvo

Či už pre výhodnú zemepisnú polohu ako jediné širšie miesto v bystrickej doline, či už ako spádová obec z viacerých dolín a ako

východisko do viacerých smerov, alebo pre blízkosť k okresnému, bývalému stoličnému, dnes krajskému mestu, a hlavne pre blízkosť harmaneckej továrne sa naša dedina stala zoskupením obyvateľov rozličného druhu.

Na roľnícku dedinu nemala nikdy predpoklady. Roličiek, po našom „ostredkov“, a vôbec oráčiny mala tak málo, že to nestačilo ani na plné zásobenie zemiakmi, kapustou a zeleninou. Väčší a kompaktnější kus poľa i lúk mala v mojich detských časoch len rodina Sumrákovcov. Bol to vraj pôvodne majetok vydelený pri komasácii pre faru a kostol. No ešte skôr, ako sa založila farnosť, niekedy koncom devätnásteho storočia, majetok odkúpila rodina Ondreja Sumráka, pochádzajúceho zo Seliec, obce ležiacej tiež blízko Banskej Bystrice. Poľnosti im dovoľovali držať štyri, prípadne i viac kusov rožného statku, jeden, prípadne dva páry koní a viac-menej kompletný gazdovský dvor s množstvom hydiny, ošípaných a podobne. No ani to na vyžitie nestačilo. Hotové peniaze do domu prinášala furmanka, ktorej sa venovali v lete i v zime. Keďže nebolo v dome nástupcu, ktorý by sa mohol ujať celého gazdovstva, po smrti starých Sumrákovcov sa aj tento pekný majetok rozdelil medzi piatich dedičov, čím dostal podobu úzkych pásov rolí, ostredkov. V päťdesiatych rokoch sa ukázalo, že v Uľanke neboli predpoklady ani na založenie jednotného roľníckeho družstva.

Ani lúk nemala naša obec toľko, aby jej mohli dať charakter podhorskej dobytkárskej obce, nemala ani veľké trávnaté hole a tak nemohlo vzniknúť ani ovčiarstvo a salašníctvo. Lúky po okolitých stráňach a medzi horami stačili práve len na vychovanie nejakej tej kravičky, no ani pri najväčšom rozkvetе nebolo v dedine viac ako 60 kráv, čo tak-tak stačilo na pokrytie potreby obyvateľov mliekom. V dedine bolo najmenej 20 domácností, ktoré si doma držali kozy.

Kus roľníckeho charakteru naša dedina v mojej mladosti predsa len vykazovala. Bolo to hlavne celodedinské, obecným urbárom organizované pasenie kráv. Vo včasné letné ráno vás prebudilo práskanie korbáčom, ktorým obecný pastier oznamoval, že kravy treba vyhnať na cestu. Potom ste počuli pokriky žien na kravy, ktorým sa nechcelo z dvora a hlavne pestrý štrngot „pľachových“ zvoncov, v ktorom sa len kde-tu ozýval veselý cingot liatych spiežovcov. To všetko, i s pokrikmi pastiera sa vzd'alovalo a do ranného vstávania ste si mohli pospať ešte ďalší dúšok. Od jari a cez celé leto sa táto procedúra opakovala denne štyrikrát: ráno a poobede vyhánanie na pašu a na obed a večer z paše domov. Popri ranných spáčoch mali však ešte viac z toho motoristi, ktorí

sa museli vliecť za čriedou kráv, až kým neodbočila na pastvu, alebo sa museli utiahnuť na kraj cesty a pokorne čakať, kým sa kravám neuráčiło prejsť. Ľudia, ktorí nepoznali takéto výjavy, mohli sa zabávať na tom, ako každá krava vie trafiť do svojho dvora a do svojej maštale alebo aj to, ako každá má v čriede svoje miesto a akoby aj svoje poradie.

S chovom kráv sa v lete spájalo zväzanie a znášanie sena z lúk. V závozoč, u nás často až neuveriteľne krkolomných, ste videli fúry naložené senom do takej výšky, že ste neraz na kritickom mieste postáli a trpili, či sa tam voz so senom neprevrhne. Stávalo sa i to, no väčšinou sa naši furmani dobre vyznali v tom, ako zdolať neuveriteľne úzke „kiare“ (zákruty) a prudké strminy. Takisto ste mohli stretnúť „posebný“ vozík, naložený senom až do prevrhnutia. Vozík však neťahali kone, ale ľudia, z čoho asi vznikol aj názov. „Posebné“ vozíky boli labilnejšie ako veľké furmanské vozy. Okrem človeka, čo bol vpredu pri oji, museli vozík vzadu ešte dvaja-traja pomocníci (najčastejšie žena a deti) tlačiť, alebo podľa terénu zadržiavať, brzdiť a na šikmých cestách aj podopierať, aby sa neprevrhol.

Kosba lúk bola vyslovene chlpskou záležitosťou, kým „zrábanie sena“, rozhadzovanie riadkov, obracanie, sušenie, pohrabanie a stiahnutie zo strmých lúk na odťatých konároch zo stromov (na tzv. šmykoch) bola zase ženská robota.

Najťažšie bolo nosenie sena v batohoch. Dnes, môžem povedať, že „chvalabohu“ už takéto niečo u nás ani nevidíte, no v tých časoch, a veľmi dlho, patrili ženy s obrovskými batohmi sena na chrbte k letnému obrazu našich horských dedín.

Na strmej lúke, kde by sa konský záprah nedostal, žena rozprestrela „koncovú plachtu“ – z vrecoviny upravený štvorec s dĺžkou strany asi sto-stopäťdesiat centimetrov a na štyroch koncoch s metrovými trakmi. Na plachtu poukladala celkom slušnú kôpku sena, ktorú potom trakmi krížom mocne previazala, aby sa seno neroztriaslo. Na zviazanie batoha však museli byť dvaja. Dobre sa pamätám, ako som v chlapčenských rokoch musel vynaložiť svoju najväčšiu silu, aby som mame pomohol batoh zviazať. Potom žena batoh obtočila dlhým plsteným trakom, chrbtom si naň priľahla a trak si obviazala okolo ramien. Potom už „len“ bolo treba sa postaviť – a aj k tomu obyčajne potrebovala pomoc.

(Svedčí o tom aj známa ľudová pesnička:

Šuhaj, šuhaj z druhej strany, poď mi dvíhať batoh trávy!

Nech ti dvíha otec mati, nechceli ťa za mňa dáti.)

Keď sa žena s batohom postavila, začalo sa to najťažšie. Po strmých, kde nebolo chodníčka, ba neraz ani kde nohu položiť, alebo po horských cestičkách a závozoch, plných skál a blata, opatrne kládla jednu nohu za druhou, až kým sa nedostala na lepšiu chodník, na cestu a nakoniec do svojho dvora. Tu jej už obyčajne niekto pomohol batoh vytiahnuť na šopu, tam ho rozviazať a seno uložiť.

U nás sa seno v tých časoch napospol ukladalo na povalách, obyčajne nad maštaloú alebo i nad domom. Rátalo sa, že tri batohy sena vydajú na jeden metrický cent. Teda jeden batoh mal asi 30 - 40 kilogramov. Seno v batohoch znášali ženy aj z veľmi vysoko položených, až neuveriteľne strmých lúk. Niektoré boli aj na odvrátenom svahu, takže batoh museli napred vyniesť hore vŕskom, ale oddýchnuť si nemohli, pretože by samé nedokázali vstať. Tento neuveriteľný výkon zvládli aj niekoľkokrát denne a tak poznávali zo svojich lúk cez jedno leto aj 60 a viac batohov.

Keď sa už vysoko naložený voz šťastlivo dostal dole na hradskú, prišla chvíľa pre nás – deti. Najväčšia radosť bola, keď sme sa mohli vyškriabať hore na seno a zviazať sa cez dedinu až do dvora. Tam sme vyskočili rovno do šopy a hoci v horúčave a prachu predsa veselo a šantiac sme pomáhali seno ukladať a tlačiť.

Furmana, keď zložil fúru, čakalo ho dole v kuchyni pohostenie. Ako si pamätám, bol to chlieb s bryndzou rozloženou na tanieri a zchladené pivo. Oboje bolo na tento účel veľmi súčasťou. V lete bývala u nás bryndza výborná, a ak to náhodou nepoznáte, skúste to v horúcom lete a uvidíte, že tento zvyk nebol zlý.

Okrem kosenia a zväžania sena, keď sa križom ponad údolím, z jednej strany na druhú rozliehalo ujúkanie, spevy a prekáranie hrabáčok a všetko dva-tri týždne voňalo prenikavými arómami lúčnych rastlín, naša dedina nemala roľnícky charakter. Keď ste sa blížili od Banskej Bystrice, na dolnom konci upúťali čudné budovy, ktoré by skôr pasovali na zanedbané predmestie. Poschodové, dosť ošarpané, v posledných rokoch doslova schátrané domy boli upravené na byty pre robotníkov z Harmaneckej papierenie. Domy zaberali dva dvory a mohlo byť v nich aj zo dvadsať bytov. Najčastejšie to boli len obytné kuchyne. Na prvom poschodí v strednom trakte bola okrem bytov aj veľká miestnosť, trochu nízka, ale zato dosť dlhá, ktorú po prvej svetovej vojne upravili na „spoločenskú sálu“. Oproti vchodu na vzdialenom konci postavili aj javisko a v priľahlých miestnostiach bolo ešte dosť miesta na akýsi „pitvor“, ba i na výčap. V „zále“ sa dlhé roky hrali ochotnícke divadelné predstavenia, usporadúvali sa v nej tanečné zábavy a všetky spoločenské podujatia dediny.

Keby ste sa pýtali starších ľudí, čo sú to za budovy a odkiaľ sa v Uľanke vzali, dozvedeli by ste sa, že sú zvyškom pivovaru, ktorý ešte v 19. storočí fungoval a to aj s hostincom, ktorý už vtedy patril rodine Spevákovcov. Môj ujčok Jano, najstarší mamin brat, sa ešte na krčmu dobre pamätal. Na dolnom dvore bol silný prameň, taký bohatý, že tvoril statnú studňu s výbornou vodou. Od bývalého pivovaru viedol v stráni chodník, ktorý ešte aj dnes poznať. Za môjho detstva sa nad našou kopanicou našli ešte zvyšky drevených žliabkov, takže celá tá partia sa vtedy volala Na žliabkach, čo sa čiastočne uchovalo dodnes. Žliabkami sa vraj privádzala voda z doliny Valentovo, ktorá bola vraj veľmi vhodná na varenie piva. – Koľko sa toho piva mohlo vtedy v Uľanke variť a či bolo aj dobré, o tom tradícia mlčí a ani ináč som sa o tom nič nezozvedel. Zaznamenané je však, že Harmanecká papieraň roku 1884 odkúpila všetky budovy vtedy už nepracujúceho pivovaru a zriadila v nich svoje výrobné.

Dnes je celý tento trakt, zvaný Za pivárom, škaredým rumoviskom. Jediný svetlý bod je futbalové ihrisko, ktoré z jednej strany uzatvára strmý svah, a ten prechádza do železničného násypu. Po patričnej úprave, ba i bez nej by sa tam pomestilo niekoľko tisíc divákov, keby sa ich tu toľko našlo. Teraz tam pri zápasoch, v letnej pohode pri zapadajúcom slniečku vysedáva len niekoľko mužov. Naproti svahu, chrbtom k hradskej stojí tribúna s niekoľkými radmi sedadiel a so šatňami v prízemí. Celý športový areál obkolesujú mohutné topole, ktoré mu dodávajú svojrázny, trocha romantický charakter. Priestor patrí harmaneckej továrni a povára sa, že ho raz využije na výstavbu primeraných bytov pre svojich zamestnancov.

Po ľavej strane hradskej, za potokom, ešte pred dedinou stojí prízemný barak s asi ôsmimi-desiatimi bytmi, tiež pre robotníkov z Harmaneckej papieraň. Postavili ho už v novších časoch, tesne pred druhou svetovou vojnou a počas nej, ale tiež to boli len obytné kuchyne. Trocha vyššie, na širšom rovnom priestore, vidíme ďalšiu dlhú jednoposchodovú budovu, tiež s bytmi pre robotníkov. Na prízemí i na poschodí vedie dlhá chodba, z ktorej doľava i doprava sú dvere do bytov. Okrem dvoch-troch aj tie sú len s jednou miestnosťou. Dnešný človek sa čuduje, že i tam, kde by to azda z priestorových a stavebných dôvodov ani nebolo také drahé, byty pre robotníctvo sa stavali čo najskromnejšie. Bolo to však lepšie ako nič a neraz aj lepšie ako bývanie vo veľmi skromných a preplnených dedinských chalupách, pretože továrenský robotník si v tých časoch jednoducho nemohol zo svojho zárobku postaviť alebo

kúpiť vlastný dom ani platiť drahý byt. Tento najväčší „fabrický dom“ v Uľanke je tiež veľmi ošarpaný a dedine nepridáva na kráse. Aj tu možno očakávať, že ho čoskoro zbúrajú a postavia niečo primeranejšie a dôstojnejšie.

Oproti obyvateľom z „fabrických domov“ obyvatelia dediny bývali vo svojich domoch, mali kúsok záhradky, nejaký ten ostredok a kus lúčky. To umožňovalo držať kravu, pestovať hydinu a prichovať si aj nejaké to prasa. Za môjho detstva, aj dedinčania boli zamestnaní ako robotníci v Harmanci. Proti ľuďom vo „fabrickom“ museli „dedinčania“ oveľa viac robiť. Ešte donedávna v lete otec alebo syn išiel rovno po nočnej zmene rovno s kosou na lúku. Odpoľudnia si trocha pospal, no na desiatu večer sa už zase poberal do továrne. Dnes to už naskrze prestalo, pretože roličky sa neobrábajú, lúčky sa nekosiť a kravičky sa nechovajú. V posledných desaťročiach, najmä po vojne, začal sa meniť aj zamestnanecký profil dedinčanov. Keď založili pílu v dedine – napred hornej na začiatku Harmaneckej doliny, potom dolnej uprostred dediny (nejaký čas pracovali obe naraz) –, otvorili sa aj iné pracovné možnosti. Hornú pílu po znárodnení zlikvidovali a namiesto nej zriadili veľký chemický sklad s viacerými pracovnými príležitosťami a blízko postavili čosi, čo sa v našich moderných časoch nazýva sídlisko. Je to päť dvojpodlažných domov s viacizbovými bytmi a s hygienickými zariadeniami. Zaviedlo sa aj pravidelné autobusové spojenie s Banskou Bystricou, ktoré v posledných rokoch funguje ako mestská doprava. Pribudlo mnoho pracovných možností a to nielen robotníckych, ale aj pre vyššie profesionálne kvalifikácie.

Medzi obyvateľov našej dediny patrili aj občania – ako teraz hovoríme – cigánskeho pôvodu. Svoje domčeky a koliby mali pod strmou skalnatou stráňou v záreze ktorej vedie železničná trať, hneď povyše odbočky do Španej Doliny. Za môjho detstva tam stálo päť-šesť kolíb, medzi ktorými bol aj jeden murovaný dom. Koľko rodín tam mohlo bývať, ťažko povedať, ale pamätám si aspoň dve mená: Bartoš a Eremiáš.

Najznámejší bol Pišta Bartoš. Ako primáš mal svoju kapelu (bandu), v ktorej mal už od detstva popredné miesto jeho syn Štefan ako cimbalista, zhruba môj vrstovník. Krstné mená si veľmi nevyberali. Pamätám sa, že jeden čas chodila na Nový rok a na „Antónika“ (na hody) vyhrávať po domoch trojčlenná banda: Pišta – primáš, mladý Štefan – kontráš a starý Štefan – basista. Hudba bola pre nich bežným vedľajším zamestnaním. Boli časy, keď okolo Silvestra a fašiangov, vedeli naši Cigáni postaviť až tri bandy. Od

mojich najmladších čias a až do súčasnosti boli však čistými „hudobnými náturistami“. Hrali len podľa sluchu, najčastejšie ľudové čardáše, populárne valčíky, obyčajne veľmi skomolené a neúplné a omnoho neskoršie aj foxtroty a tangá. Ich sláva slabla so zľudovením rozhlasu a rozšírením gramofónu.

Odjakživa hlavným zamestnaním našich Cigánov boli pomerne ťažké roboty: hotoviť piesok a štrk v potokoch, práce na stavbách, na cestách, na pilách a postupne aj v Harmaneckej papierni. Naši Cigáni však nielen pracovali ako každý, ale k ich cti treba povedať, že aj dobre gazdovali a hmotne sa zmáhali. Krátko po vojne si dvaja, traja z nich postavili veľmi slušné murované domy už mimo cigánskej kolónie. Tú vôbec postupne zlikvidovali, zostal len spomínaný murovaný domček. Povyše fabrického domu teraz stoja dva poschodové domy, ktoré patria našim Cigánom. Všetci dospelí sú zaradení do zamestnania, deti chodia do školy a sú riadne oblečené. V obchode riadne nakupujú, nekradnú, nežobru a ako rovnocenných hostí ich stretávame aj v miestnom pohostinstve. Že si sem-tam pri veselej nálade na dvore pred domom nakladú oheň a pri ňom si vyspevujú, sa dá prepáčiť, už ako možno posledný prežitok ich životného štýlu.

Kým v starej Ulmanke boli okrem robotníkov dvaja obchodníci, dvaja krčmári, jeden učiteľ, dvaja horári a zo päť úradníkov so stredoškolskou kvalifikáciou, v novej, povojnovej Ulanke sa zamestnanecká paleta jej obyvateľov značne rozšírila. Vzrast hmotného postavenia sa odrazil aj na vzhľade dediny. Medzi dvoma vojnami sa v dedine nové domy takmer nestavali, no po vojne nastal hotový zvrät. Prví sa pustili do stavby tí, ktorí prišli o svoje domy počas prechodu frontu. Potom akoby ľudia prišli na to, ako stavať a nebáť sa stavať. Namiesto starých pričupených domčekov s dvoma oblôčikmi do ulice, vznikajú nové domy často poschodové s manzardkami. K tomu pridajme asfaltovú cestu, ktorá je dokonca tichá, pretože automobilová doprava ide po širokej štvorprúdovej rýchlostnej ceste povedľa dediny, pekné ploty pred domami a záhradky plné kvetov, osobné autá vo dvoroch, dostávame obraz predmestskej štvrte a nie horskej dediny z mojej mladosti.

Čo do národnostného zloženia je Ulanka jednoznačne a bez výnimky slovenská. Nepamätám sa, že by sa v daktorej rodine bolo hovorilo ináč ako po slovensky. Nenápadnou výnimkou boli len dve židovské rodiny: Fischerovci, ktorí mali na hornom konci obchod s krčmou, a Grünovci, mäsiari, bývajúci uprostred dediny. Tí medzi sebou, najmä pred dedinčanmi, niekedy hovorili po nemecky, ba

odoberali aj nemecké noviny. No o nejakú „vážnu“ nemčinu ani u nich nemohlo ísť, lebo fischerovské deti, s ktorými sme chodili do gymnázia, mali s nemčinou tú istú prácu ako my. Postupne sa obe rodiny, ešte pred vojnou, z Uľanky odsťahovali.

Staré a možno aj pôvodné rodiny mali výrazne slovenské priezviská: Jariabka (za mojich čias boli v Uľanke najmenej štyri rodiny s týmto priezviskom), Surový, Spevák (po tri rodiny), Dovčiak, Haliarsky, Kmeť (všetko po dve rodiny).

Pre dobrú možnosť zamestnania Uľanka mocne pritťahovala ľudí z blízkeho i vzdialeného okolia. Okrem môjho starého otca z matkinej strany, Ondreja Daubnera, ktorý sa prisťahoval z Harmanca a ktorého štyria synovia založili v Uľanke štyri rodiny Daubnerovcov a štyri dcéry ďalšie rodiny, viem ešte aj teraz nárat' zo desať nemeckých priezvisk, ktorých nositelia sa prisťahovali či už z turčianskych, alebo hornonitrianskych nemeckých osád. Môj otec, ale aj Gašpar, Grellneth, Šmíd, Harko, ale aj z okolitých baníckych osád: Čunderlík, Donoval i z ďalších mne neznámych končín Rakúsko-Uhorska, ako Heuschel, Huber, Wiener, Schnager, Meinhardt, Weiss a možno aj iní, všetci sa národnostne úplne asimilovali a to už v prvej generácii. Ženy mali zväčša z Uľanky alebo z blízkeho okolia a ak sa aj sami nenaučili čisto po slovensky (to sa týka posledných dvoch: Weissa pôvodom z Budapešti a Meinhardta z Rakúska), ich deti už ináč ako po slovensky ani nevedeli.

Miešanie obyvateľstva v Uľanke bolo pravidlom asi veľmi dlho. Dedina zjavne nikdy nesmerovala k endogámii. Jeden môj ujčok mal ženu zo Španej Doliny, druhý z Poník, podobne aj matkine sestry mali mužov neuľančanov. Azda najmocnejšiu tendenciu usádzania v našej dedine mali Harmančania. Okrem môjho ujčoka Ondreja Bajsa, ktorý sa v Uľanke priženil a tam „zakúpil“, pamätám si až štyri rodiny Harmančanov usadených v Uľanke: Ryša, dvaja ďalší Bajsovci, Košťal a možno aj ďalší. Ako pracovníci, dobrí hospodári a solidní ľudia sa s občanmi zžívali už v prvej generácii.

Bežné bolo aj vydávať sa do Uľanky. Nevesty prichádzali zo Španej Doliny, z Jakuba, zriedkavejšie zo vzdialenejších dedín. A nebývalo predpojatosti, ani keď sa nevesty z Uľanky vydávali preč.

Jednoliata bola Uľanka aj čo do náboženského zloženia. Ako všetky dediny v bystrickej a starohorskej doline, bola čisto katolícka. Za môjho detstva bola len jedna evanjelická rodina, Javorníkovci, ktorí sa prisťahovali z niektorej dediny od Zvolena. Boli

našími dobrými susedmi, kým sme bývali v Kúte a ich deti chodili s nami do školy. Až v neskorších rokoch sa v Uľanke usadilo ešte niekoľko evanjelických rodín, ktoré sem prišli za prácou, no ani v starších časoch, ani teraz nebolo u nás počuť o nejakej náboženskej nevráživosti; náboženská príslušnosť ľudí nerozdeľovala.

To nemožno povedať o spoločenských rozdieloch medzi obyvateľmi Uľanky. Za môjho detstva boli také výrazné, že si ich došiaľ pamätám.

Na najvyššej priečke spoločenského rebríka bola miestna „inteligencia“. Do roku 1918 bol v dedine najväčšou autoritou učiteľ a v jednej osobe aj riaditeľ školy, nekompromisný maďarizátor s povýšeneckým správaním, Karpáty Béla. Vedúce postaveniu si zachoval aj jeho nasledovník, už slovenský učiteľ Michal Ramaj, ktorý ku každému pristupoval korektne, no nikdy celkom s dedinou nesplynul.

Medzi spoločenský vrchol patrili aj dvaja miestni horári: mestský, bývajúci v Uľanke, a štátny z horárne v Starohorskej doline. Všetci z tejto skupiny nepracovali telesne, vždy chodili akoby „ne-
deľne“ oblečení, všetci ľudia ich pozdravovali a v hostinci U Fišerov nikdy nesedávali v prvej miestnosti, v šenku, ale vzađu, v hosťovskej izbe, po starom v „gascimre“. Kým v šenku zväčša ľudia popíjali postojačky, hoci aj tu bolo niekoľko stolov a lavíc, v „gascimre“ boli stoličky a popri stenách aj čalúnené lavice. „Páni“ tu nielen popíjali, ale si zvykli aj dlhšie posedieť pri kartách.

K špičke mali najbližšie obchodníci a hostinskí. Za vyslovených pánov sa považovali synovia a dcéry Fischerovcov. Jeden z nich dosť pevne držal s dedinskými mládeňcami, jeden chodil s nami do gymnázia a študoval aj techniku v Brne. Ešte za mojich študentských čias celú svoju živnosť (hostinec a obchod) predali pánu Luptákovi, ktorý sa však aktívne medzi „pánov“ nezačlenil.

Majiteľka druhého hostinca, slečna Brigita Spevákova, „Kišasoňka“, patrila vzdelaním i výchovou medzi „pánov“, no k ostatným občanom Uľanky, ba i zo Španej Doliny, ktorí ju idúcky z roboty hojne navštevovali, mala taký vrelý pomer, že všetci zásadne kupovali u nej a tam sa aj tradične po pohreboch odbavovali kary nosičov rakvy. Mnohí u nej kupovali aj „na borg“, „na kartičku“, no nikdy nebolo počuť, že by bola „Kišasoňka“ niekoho oklamala. Keď nečakane, ale už ako dosť stará, zomrela, španodolinskí robotníci veľmi banovali, že „už nám odišla naša mama“.

Obchod s miešaným tovarom uprostred dediny patril starému pánu Zadubencovi, ktorý ho, i so svojou tiež starou manželkou,

obhospodaroval na spokojnosť všetkých občanov. Ináč skromní prisťahovalci zo Starých Hôr vlastne s dedinou nikdy celkom nesplynuli a nevypracovali si v jej štruktúre vyhranené postavenie.

Prestíž a spoločenská funkcia ich skromného obchodu sa podstatne zmenila, keď ho koncom dvadsiatych rokov odkúpil podnikavý obchodník, pochádzajúci z Banskej Bystrice, Jozef Váczy. Nielenže ho zveľadil, využijúc konjunktúru počas stavby železnice, ale aj po vojne pracoval tak šikovne, že si stihol postaviť rodinný dom i s primeranými obchodnými miestnosťami. Hoci už obchod dávno nie je jeho a medzičasom ho aj zrušili, zapustil v Uľanke také hlboké korene, že sa v nej dočkal aj staroby. Spoločensky sa tak obratne pohyboval, že ho akceptovali aj inteligenti a vypracoval si dôstojné postavenie aj medzi vrstovníkmi spomedzi robotníkov.

Pestrejšiu životnú dráhu prekonal rodák z Uľanky, môj vrstovník Jozef Buček. Tiež bol vyučeným obchodníkom a počas stavby železnice si otvoril blízko školy obchod s textilom a postupne aj so všeličím iným, i s alkoholom. Po smrti slečny Spevákovej si prenajal jej hostinec a úspešne ho viedol cez vojnu a aj po nej. Po vojne pozdola „nového mostu“ postavil rozľahlý jednoposchodový dom (na mieste starého domu tetky Vrbovej), kde v prízemí mal výčap, aj obchod s miešaným tovarom a na poschodí slušný byt aj so samostatnou izbou pre svokru, pani Jariabkovú a dokonca aj nejaké dve host'ovské izby na vydávanie pre hostí. So svojou živnosťou však dlho nevydržal. Pri socializácii distribučnej siete a pri znárodňovaní domového majetku dom prešiel do „spoločenského vlastníctva“, hostinec a obchod zrušili a zriadili v ňom materskú škôlku. Jožko Buček mal dobré postavenie vo všetkých spoločenských skupinách a nenarušila ho ani strata majetku a rôzne zamestnania, ktoré potom vykonával.

V dobrom spoločenskom postavení bol aj náš vrstovník Ferko Surový. Po maturite sa stal daňovým úradníkom a pracoval na Daňovom úrade v Banskej Bystrici. Ako dobrý a zábavný spoločník mal rešpekt a sympatie aj u dedinčanov a robotníkov, lebo bol jedným z nich.

Zvyšok dediny boli manuálne pracujúci ľudia. Medzi dedinčanmi sa držali v popredí rodiny, ktoré žili z povozníctva: Sumrákovci, Jariabkovci a istý čas aj Kmeťovci. Najmä starý Sumrák si na svojom spoločenskom postavení veľmi zakladal a dával to aj príležitostne najavo, hlavne keď si vypil. „Fabričanom“ nadával do všivákov a niktošov, alebo na tanečnej zábave, rozgúraný pri čardáši, pokrikoval na primáša Pištu, aby hral „na všetkých“ a na

čelo mu prilepil dvadsiatku, v neskorších rokoch aj stovku, na ktorú predtým napľul. No takéto „pánske gestá“ ostatní nie vždy uznávali.

Ostatní občania, či už dedinčania alebo „fabričani“, sa považovali za úplne rovných. Nenútene sa spolu stýkali, priatelili, vstupovali do rodinných vzťahov a aj dedinu navonok reprezentovali. V starších časoch starostu, aj obecných výborníkov, častejšie volili spomedzi dedinčanov, no postupne a to už v období medzi dvoma vojnami aj tento rozdiel sa stieral a nakoniec celkom zotrel.

Politicky bola Uľanka samostatnou obcou. Patrila do obvodného notariátu v Banskej Bystrici. Richtárom, v neskorších rokoch aj starostom, bol pán Haliarsky, pre nás deti dosť tajuplná postava. Malý tenký človečik s veľkou čiernou bradou býval sám v starom dosť priestrannom dome s veľkou záhradou pred domom, no najmä za ním. Do domu, na ktorom dlhé roky visela tabuľa s označením starostovského úradu, sa nikdy nevchádzalo prednými dverami, ale pred nimi bolo treba odbočiť doprava, prejsť popod akúsi tmavú šupňu a až odzadu vojsť do ešte tmavšieho pitvora a tu na ľavej strane nahmatať dvere do kuchyne. Až keď si oči privykli na šero, za stolom ste rozoznali čierneho bradatého muža, akoby učupeného pri ináč tiež tmavom okienku. Sotva odpovedal na pozdrav, zato však urobil všetko, čo ste potrebovali. My, vľakom chodiaci študenti, sme potrebovali raz alebo dva razy do roka opečiatkovať legitimáciu. Bol to pozoruhodný výkon. Pán starosta bez slov vzal formulár, položil ho na stôl a podpísal. Potom vytiahol zo „stoloviny“ (zo zásuvky) pečiatku, hlasno a hlboko chrapľavým dychom ju ofúkol a citlivo pritlačil na určené miesto. Poďakovali sme, odzdravili a tou istou pošmúrnou cestou sme sa s veľkým uľahčením dostali nazad na denné svetlo. Jediný raz v živote, ako malý chlapec, som videl otvorené aj hlavné dvere do domu a aj som nakukol do prednej, dosť veľkej a svetlej izby, plnej úradných osôb – „pánov z mesta“.

Postava tohto nášho najstaršieho a dlhoročného richtára bola dosť tajomná aj pre dospelých. Ani najstarší ľudia o ňom veľa nevedeli a len málo o ňom rozprávali. Viem len toľko, že bol vyučným krajčiom, že ako tovariš chodil veľa po vandrovkách po svete, že vedel aj po maďarsky a možno aj po nemecky, že to bol skúsený a múdry človek, avšak „neverec“, lebo vôbec nechodil do kostola. Keď moja generácia dorastala, bolo už proti nemu dosť námietok, že sa o obec nestaral a hlavne preto, čo nespravil a zameškal.